

SUSKUNLUK SARMALI KURAMI BAĞLAMINDA İNSAN DOĞASINA YAKLAŞIM

Birgül YEŞİLOĞLU GÜLER¹

Makale Bilgisi

Kavramsal Makale

DOI: 10.35379/cusosbil.1080294

Makale Geçmişi:

Geliş 28.02.2022

Düzeltilme 18.04.2022

Kabul 19.04.2022

Anahtar Kelimeler:

Suskunluk Sarmalı,

İletişim,

Kamuoyu,

İnsan Doğası,

Toplum.

ÖZ

İnsanoğlu yerleşik hayata geçtikten bu yana varlığını sürdürebilmek için pek çok zorlu sınavdan geçmiştir. Doğaya karşı verdiği mücadeleyle birlikte toplu yaşama mecburiyetinin yarattığı zorluklarla da mücadele etmek zorunda kalmıştır. Söz konusu bu zorlukların başında kendisi dışında başkalarının ne düşündüğüne dair yoğun bir iç denetim yapması gelmektedir. Toplumun genel kanaatlerinden farklı düşünen bireyi bekleyen olası tehlikelerin başında dışlanma tehdidi gelmektedir. Bunun sonucu olarak korkan birey çoğu zaman susar, fikrini söylemekten çekinir, kamuoyunun genel kanaatlerine uygun davranarak suskunluk sarmalının içine girer. Toplumun en küçük yapı taşı olan bireyin susması mikro düzeyde; düşüncenin susması, makro düzeyde ise; halkların susmasıdır. İletişim biliminin önemli kuramlarından biri olan suskunluk sarmalının temelinde bireyin içinde bulunduğu gruptan dışlanmamak için baskın kamuoyu kanaatlerine uyum sağlamak zorunda kalması yatmaktadır. Psikolojik ve psikolojik bakış açısına göre üstbeninde kendini çevresinin gözüyle gören ve toplumsal değerleri ezberlemiş ruhsal bir bekçi yaratan bireyin tutum ve davranışlarını korku duygusu ve çevreye uyum sağlama isteğiyle biçimlendirdiği görüşü hâkimdir. Neumann'ın kamuoyu teorisi olarak geliştirdiği suskunluk sarmalı kuramı, insanın psikolojik yapısından dolayı kamuoyunun yarattığı dışlanma korkusunun bireyin doğasını etkilediğini dikkat çekmektedir. Kabul gördüğü üzere toplumsal normlar ile insan doğası birbirleriyle iç içe geçmiş ve birbirlerinden bağımsız değildirler. Bu nedenle söz konusu bu çalışmada; kamuoyu, toplum ile birey ilişkisi, birey ile iktidar ilişkisi, kamuoyu gücü, insanın toplumsal doğası ile korkma ve susma davranışı üzerinde durulmuş ve inceleme konusu yapılmıştır.

APPROACH TO HUMAN NATURE IN THE CONTEXT OF THE SPIRAL OF SILENCE THEORY

Article Info

Conceptual Article

DOI: 10.35379/cusosbil.1080294

Article History:

Received 28.02.2022

Revised 18.04.2022

Accepted 19.04.2022

Keywords:

Spiral of Silence,

Communication,

Public Opinion,

Human Nature,

Society.

ABSTRACT

Mankind has gone through many difficult tests in order to survive since it came to settled life. Along with his struggle against nature, he had to struggle with the difficulties created by the obligation of collective living. Chief among these difficulties is his intense internal control over what others think. The threat of exclusion comes at the beginning of the possible dangers that await the individual who thinks differently from the general opinions of the society. As a result, the frightened individual often remains silent, refrains from expressing his opinion, and falls into the spiral of silence by acting in accordance with the general opinion of the public. The silence of the individual, the smallest building block of society, is the silence of thought at the micro level, and the silence of the people at the macro level. The reason for the spiral of silence, which is one of the important theories of communication science, lies in the fact that the individual has to adapt to the dominant public opinions in order not to be excluded from the group he is in. According to the psychological and psychological point of view, it is dominant that the individual who sees himself in his superego with the eyes of his environment and creates a spiritual guard who has memorized social values, shapes his attitudes and behaviors with a feeling of fear and a desire to adapt to the environment. The spiral of silence theory, developed by Neumann as the theory of public opinion, draws attention to the fact that the fear of exclusion created by the public affects the nature of the individual due to the psychological and psychological structure of the person. As it is accepted, social norms and human nature are intertwined and not independent of each other. Therefore, in this study; public opinion, the relationship between society and the individual, the relationship between the individual and the power, the power of public opinion, the social nature of human beings, and the behavior of fear and silence have been studied.

¹Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Sahne Sanatları Bölümü, birgulyesiloglu@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0350-2634.

Alıntılanmak için/Cite as: Yeşiloğlu Güler, B. (2022), Suskunluk Sarmalı Kuramı Bağlamında İnsan Doğasına Yaklaşım, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 31 (1), 162-175.

GİRİŞ

Toplumun en küçük yapı taşı olan birey hem öznel, hem de kitlesel davranışların bütünüdür. İçinde bulunduğu toplumsal yapıya bilinçli veya bilinçsiz olarak birtakım kurullarla bağlı olan birey, pek çok kuramın ana malzemesidir. Neumann tarafından 1964 yılında adlandırılan sonrasında geliştirilen ve nihayetinde de pek çok disiplin tarafından çalışma alanı olarak kullanılan suskunluk sarmalı söz konusu bu kamuoyu kuramlarından bir tanesidir. Kuram; bireyin içinde bulunduğu gruptan dışlanmamak adına etrafını saran kamuoyu kanaatlerinden farklı olan tutum, inanç, fikir ve duygularını ifade etmekten kaçınarak kendini baskın kanaatlere göre uyumlaması yolunu tercih etmesi ya da tercih etmek zorunda kalması (Erdoğan & Alemdar, 2010, s. 177; Neumann, 1998, s. 34-42-62) üzerine oluşturulmuştur. Toplumun bireye karşı tehditkâr olan yüzünü tartışma konusu yapan kuramın birey ile toplum arasındaki insanın bireyselliği ve toplumsal doğası üzerinde durulması gerektiğinin önemine dikkat çekmek gerekecektir.

Toplum belirli kurallar ve değerler dizgesiyle insanın bireysel doğasını sürekli olarak değiştirmeye ve kendine uydurmaya çabalamaktadır. İnsanın bireysel doğası ise toplumsal ilişkiler bütünü içerisinde açığa çıkmaktadır. Toplum ile insanın bireysel doğası arasındaki ilişkide tartışma noktası insanın bireysel doğasının toplumsal ilişkiler bütünü içerisinde kaybolup kaybolmadığıdır (Geras, 2002, s. 51). İnsanın toplumsal doğasını belirleyen toplum kendine benzeyen bireyler yetiştirerek devamını ve üretimini sağlamaktadır. Birey, toplumsal yaşam içinde davranışını değiştirebildiğine göre ruhunun, tarihin ve kendisini oluşturan kurumun salt ürünü olmaktan çıktığı anlamına gelmekte ve kendi doğasından uzaklaşmaktadır (Castoriadis, 2001, s. 33-35).

Aile, kilise, devlet, kamuoyu gibi otoritelerin kurallarına ve normlarına göre oluşan törel bilinç insanı yaşamı boyunca etkilemektedir. İyi törelbilinç otoritenin isteklerine boyun eğdiği için bireye güven duygusu yaşatırken suçlu törelbilinç, otoritenin isteğine karşı geldiğinde cezalandırılmakta ve bireye korku, güvensizlik ve terkedilme tehdidini yaşatmaktadır (Fromm, 1985, s. 160-161). Birey kamuoyu baskısına içsel bir dışlanma korkusuyla karşılık verirken kamuoyunun tasarımını yapan görünen veya görünmeyen iktidara verdiği tepki verili hâle gelmektedir. Bunun sonucu olarak birey, doğasından uzaklaşarak kamuoyu kanaatlerinin talep ettiği tutum ve düşünceye uygun davranışı sergilemeyi konformist bakış açısıyla tercih etmektedir. Toplumda hâkim olan duygu, düşünce ve değerleri kabul eden birey kabul görürken reddeden bireyler ise Selek'e göre iktidar tarafından dışlanmakta, inkâr edilmekte ve yok sayılmaya çalışılmaktadır. Genel geçer toplumsal değerlere uygun olmayan tavır, tutum ve düşüncelere sahip olan bireyler yine toplum tarafından dışlanmakta sosyal mobbinge maruz kalmaktadır (Selek, 2001, s. 15).

AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma, suskunluk sarmalı kuramının insan doğası üzerindeki psikolojik etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Kuramın bir kamuoyu teorisi olması dolayısıyla kamuoyu kavramının irdelenmesi hedeflenmektedir. Bunun nedeni insanlar üzerinde bir denetim aracı olan kamuoyunun kimi zaman iktidar, kimi zaman toplum, kimi zaman devlet, kimi zaman toplumsal kurumlar, kimi zaman iletişim araçları tarafından kullanılır olmasıdır. Kuramla ilgili akademik çalışmalar tarandığında bu alanda yeterli çalışma olmadığı ortaya çıkmaktadır. Mevcut çalışmalarında kitle iletişim araçlarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu çalışmada kuramın kitlesel etkileri yanında insan doğasına yapmış olduğu etkilerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Kuramın insan doğasına etkileri bu alanda yapılan ilk çalışmadır. Çalışma literatür taramasına başvurularak yapılmıştır.

Gizli Güç: Kamuoyu

Kamuoyu kavramının “açık ve genel kabul görmüş bir tanımı” (Milburn, 1998, s. 36; Neumann, 1998, s. 82-XV; Mutlu, 1998, s. 117) bulunmamaktadır. Latince ‘publicus’ ve ‘opinion’ sözcüklerinden türetilerek Batı dillerine giren ve İngilizce’de ‘public opinion’ sözcükleriyle ifade edilen kamuoyu kavramı dilimizde ilk zamanlarda ‘efkâr-ı umumiye’ halk efkârı’ ‘amme efkârı’ gibi kavramların karşılığı olarak, (Atabek, 2002, s. 223; Abadan 1956, s. 29; Seha, 1954, s. 256) Almanca’da ise ‘öffentliche Meinung’ karşılığı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Abadan, 1956, s. 29; Neumann, 1998).

İletişim Sözlüğü’nde kamuoyu “halkın kamusal ilgi konularına ilişkin kanılarının toplamı; genel kamunun üyelerinin siyasi konular ya da güncel olaylar hakkındaki tutumlarının anlatımları” (Mutlu, 1993, s. 117) olarak tanımlanmaktadır. Kapani’ye göre kamuoyu; “belli bir zamanda belli bir tartışmalı sorun karşısında bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına egemen olan kendini etkin olarak duyuran kanaattir” (Kapani, 1992, s. 147). Habermas (1997) kamuoyu kavramı siyasi olarak hükümetlerin denetlenmesini sağlayan olumlu bir denetim aracı olarak görmektedir (Habermas, 1997, s. 379). Chomsky (2002) kamuoyunu “sisteme egemen olan sınıfın geri kalanları kitle iletişim araçlarıyla pasif halde tutması” (Chomsky, 2002, s. 40) olarak görmektedir.

Oluşumu, koşulları ve etkisi ne olursa olsun kamuoyu, siyasal yaşamda bir güç haline gelmektedir. Ulusal düzeyde ya da uluslararası düzeyde olsun demokratik bir rejimde ya da baskı rejiminde olsun kamuoyu hükümetleri etkilediği gibi siyasal kararların yönlendirilmesinde rol oynamaktadır (Kışlalı, 2010, s. 96; Kapani, 1992, s. 146). Kamuoyu kavramındaki oy sözcüğü Latince ‘kanaat yahut tam olarak kanıtlanmamış belirsiz yargı’ anlamındaki opinio sözcüğüne karşılık gelmektedir. (Habermas, 1997, s. 180; Neumann, 1998, s. 84). Buradaki kanaat pozitif bilgi olmayıp duygu ve izlenimden daha güçlü olan kuvvetli kanaatler olarak tanımlanmaktadır (Sezer, 1972, s. 45).

En Küçük Yapı Taşı: Toplum ve Birey İlişkisi

Toplum; “aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için işbirliği yapan insanların tümü cemiyet”¹ ve “belli bir ekonomik alt yapıyla belirlenmiş belli üst yapı kurumlarını içeren sosyoekonomik biçimlenmeye sahip insan topluluğudur” (Haçerlioğlu, 2004, s. 412). Taplamacioğlu toplumu, aynı otorite ve töreye bağlı insan topluluğu olarak tanımlarken toplumsal yaşam sürecinde insanlar arasında ruhen birleşme ve ekonomik dayanışmanın gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Taplamacioğlu, 1969, s. 19). İnsan sosyal bir varlık olması nedeniyle topluluk içerisinde yaşamak zorundadır. Eş, çocuk, arkadaş çevresi ve değişik gruplara dâhil olan insan sosyal yaşam içerisinde çevresiyle sürekli bir etkileşime girmektedir (Maslow, 1970, s. 43-45). Böylelikle birey ve toplum ilişkisi karşılıklı bir iletişim ve düşünsel etkileşme süreçleriyle devam ettiğinden birey “hareket ve edimlerini düşünsel kazanımlar şeklinde öğrendiği için toplumun düşünce yapısına da sahip olmaktadır” (Radcliffe, 1968, s. 328). Bireylerin kişiliği, üyesi oldukları sosyal grupların yapılarına işlevlerine ve aynı zamanda içinde yer aldıkları sosyal sınıfsal yapılara göre biçimlenmektedir. İhtiyaçlar hiyerarşisi teorisine göre zorunlu ihtiyaçları gereği gruplara dâhil olan birey zamanla üyesi olduğu grubun kurallarını kendi kuralları olarak benimsemektedir. Bu sebeple grup, bireyi kendine benzetmeye kendi düşünce ve davranış biçimini ona kabul ettirmeye çalışmaktadır (İnceoğlu, 2010, s. 126; Durkheim, 1947, s. 11-50). Castoriadis’e göre bireyler toplumun kurumlandırılmasının küçük bir benzeri ve bir parçasıdır (Castoriadis, 2001, s. 33-35). “Kanaatlerin oluşmasında birey ile toplum arasındaki etkileşmelerin rol oynadığı”² (Aktaran: Sezer, 1972, s. 19) düşünülürse toplum; baskıcı, kendine uydurucu, cezalandırıcı, denetleyici vb. özellikleri gereği bireyin kanaat belirlemede etkili olmaktadır. Ross, bireyin davranışlarını; telkin, ikna, idealler arzı, kamuoyu tesiri, gelenek baskısı ile toplumun kontrol etmesini sosyal tesir olarak adlandırmaktadır. Sosyal tesirler, sosyal düzeni sağlamaktan ziyade ahlaki değerler dizgesi olarak bireyi etkilemektedir. Ross, toplumun iradesini bilinçli bir şekilde kullanarak bireyi toplumun belirlediği değerlere uymaya zorlamasını ise sosyal kontrol olarak adlandırmaktadır (Aktaran: Topçuoğlu, 1961, s. 223-226-227). Durkheim’e (1947, s. 50) göre “insan cemiyet halinde yaşadığı için insandır.” Cemiyet halinde yaşamak bireylerin ruhi kuvvetlerini bir araya toplayarak bir enerji ve verimlilik kazandırmaktadır. Cemiyet, bireye tek başına olduğundan daha güçlü daha zengin bir hayat sunmaktadır. Cemiyet içerisinde birey ister istemez cemiyetin normlarına tabi olmakta ve cemiyetin kontrolüne girmektedir (Durkheim, 1947, s. 11-50-52). Castoriadis’e (2001) göre toplumsal yapı içerisinde toplum değerlerine göre kurumlandırılmış ve toplumun tamamını etki altında tutan açık bir iktidar mevcuttur. Toplum üzerinde etkili olan bu iktidar kendine uyum sağlayan bireyler üretmek için düzenini korurken sürekliliğini de sağlamaktadır. Toplumun belirlediği ve genellikle akla uygun olmayan kuralların boyunduruğu altında yaşamak zorunda kalan insanın özgür ve öznel olabilmesi mümkün görünmemektedir (Castoriadis, 2001, s. 61). Duhm, toplumun insanları yöneten bir güç olması yanında bu gücün tehditkâr olduğuna dikkat çekmektedir. Çünkü toplum içinde insanın kendisi hakkında başkalarının ne düşündüğü, sevgi ve saygınlık görüp görmeyeceği çok önemlidir (Duhm, 1996, s. 74).

Bilinen En Eski Çatışma: Birey ve İktidar İlişkisi

İktidar “başkalarının davranışlarını etkileyebilme kontrol edebilme olanağıdır” (Kapani, 1992, s. 46). Castoriadis (2001, s. 60) iktidarı “herhangi bir kertenin (kişi olsun ya da olmasın) herhangi bir kişiyi (ya da kişileri) tek başına ille de yapmış olmayacağı (ya da belki yapmış olacağı) bir şeyleri yapmasını (ya da yapmamasını) sağlama kabiliyeti” olarak tanımlamaktadır. “İktidar bazı kişiler ya da kümelerin başka kişiler ya da kümeler üzerindeki etkisini anlatmaktadır. İktidarın ilişkisel niteliğe sahip olup en azından iki kişinin varlığını gerektiren bir değiş tokuş ilişkisidir” (Akal, 1990, s. 39). Bu nedenle çoğu zaman iktidar ile devlet aynı anlamda kullanılmamaktadır (Akal, 1990, s. 39; Castoriadis, 2001). Foucault iktidarı “mümkün olan eylemler üzerinde

¹ <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 16.01.2022

² Harwood L.Childs, (1965). Public Opinion. Princeton, New Jersey; D. Van Nostrand Company, Inc., s. 110.

işleyen bir eylemler kümesi” (Foucault, 2000, s. 75) olarak tanımlanmaktadır. Başkalarının eylemleri üzerinde eylemde bulunma sürekli yaşanan bir durumdur. Bu sebeple toplumsal yaşam içerisinde iktidar ilişkileri kaçınılmazdır (Foucault, 2000, s. 77). Russell kamuoyunu ilgilendiren konularda bireylerin şöhret kazanma isteğine dikkat çekmektedir. Bu istek iktidar sahibi olmakla ilgilidir. Toplumsal dinamiğin yasaları, çeşitli biçimlerde kendini gösteren iktidarlar tarafından topluma anlatılmaktadır (Russell, 1990, s. 11-15). Kapani’ye göre iktidar kavramının siyasi boyutu devlettir. Devlet devamlılığını sağlamak için maddi kuvvet ve zor kullanma yetkisine sahiptir. Yönetilenler hiçbir zorlama olmadan iktidarların emirlerine itaat etmekte ve değişik nedenlerden iktidara rıza göstermektedirler. “İktidarın özünü kuvvet ve rızanın toplamı” (Kapani, 1992, s. 48-50) oluşturmaktadır. Siyasi iktidarlar toplumsal dinamik yasalarını; askeri güç, iktisat ve propaganda gibi araçlarla topluma dayatmaktadır (Russell, 1990, s. 15).

Nietzsche’ye göre (2001) “aile grupları, topluluklar, kabileler, halklar, devletler ve kiliseler” temsili iktidardır. İnsanlarda boyun eğme güdüsüyle hareket eden sürülerdir. Boyun eğme ihtiyacı doğuştan gelen bir güdüdür. Buyuranlar; yasaları, sınıfsal ön yargıları, kamuoyunu vb. unsurları kullanarak herhangi bir şeyin koşulsuz olarak yapılmasını isterken, buyurulanlar boyun eğme güdüsü ile her şeyi kabul etmektedirler (Nietzsche, 2001, s. 199-200). Castoriadis’e göre toplum belirli düşüncelerin, davranışların bireyler arasındaki ilişkilerin ve karşılıklı görevlerin oluşturduğu geçmiş birikime sahip gelenek ve kültürel içeriğe sahip kurumlardan oluşmaktadır. Toplumsal yapının insan üzerindeki zorlaması baskıdan daha çok toplumsal kurumun (din, aile, eğitim) bireyler tarafından içselleştirilmesidir. Din ve eğitimin etkisiyle şekillenen toplumsal düzen yeni nesilleri kendi değerlerine göre yetiştirmeyi amaçlayacağından bireyin toplum karşısında özgür kalması mümkün değildir (Castoriadis, 2001, s. 78-80). Locke (2013) kamuoyu kavramını kullanmasa da ‘kanı ya da saygınlık yasası’ndan bahsetmekte ve “çevrenin görüş ve düşüncelerine karşı gelen hiç kimsenin çevrenin kınamasından ya da horlamasından kaçamayacağını” (Locke, 2013, s. 247-248) belirtmektedir. Locke’ye göre “kanı ya da ahlak yasasına karşı gelenler çevrelerinden kınanma ve aşağılanmadan kurtulamaz. (...) Kendi toplumunca sürekli aşağılanarak yine de o toplum içinde yaşamayı sürdürebilecek birinin olağandışı bir kişiliği olmalıdır. Çoğu insan yalnızlığı sever ve öyle yaşamayı becerir fakat çevresinde tek bir insanın saygısından beğenisinden yoksun değersiz biri bu koşullarda topluma karışamaz” (Locke, 2013, s. 477). Kamuoyunun insan üzerindeki etkisinin anlaşılması açısından Rousseau’nun ahlak, töreler ve kamuoyunu bireylerin yüreklerine kazılı yasa olarak adlandırması çok değerlidir (Rousseau, 2006, s. 50).

İktidar, bireyleri fiziksel güç kullanılarak iktisadi olarak ödül ya da ceza vererek ve propaganda yöntemiyle fikirlerini etkileyerek etki altına almaya çalışmaktadır (Russell, 1990, s. 36). İktidar ve iktidara tabi olanlar arasında yaşanan açık ilişkiyi Scott (1995) kamusal senaryo terimini kullanarak tanımlanmaktadır. İktidar, olayların görünmesini istediği biçime yakın kamusal bir senaryo üretmektedir. Kamusal senaryo Scott’a göre, iktidarın kendisine tabi olarak gördüklerinden istediği ve dayattığı ilişki biçimleridir. İlişkinin söylev ve davranış belirleyicisi tamamen iktidardır (Scott, 1995, s. 24-89). İktidar ve birey ilişkisi kamusal bir alan içerisinde ve iktidarın gücü ile orantılı olarak gerçekleşmektedir. İktidar, güç unsuru olarak kullandığı araçlarla birey üzerinde sosyolojik ve psikolojik etkiler yaratmaktadır. Suskunluk sarmalı kuramı toplumda önemli tartışma ve ayrılıkların ortaya çıkması durumunda bireylerin toplumdan dışlanmamak için kamuoyunda güçlü hissettikleri kanaatlere uygun olarak tutum ve davranış belirlediklerini kabul etmektedir. Pratikte kuramın ileri sürdüğü gibi bireylerin çevrelerine göre kanaat belirleme eğilimleri, iktidarı elinde bulunduranlar tarafından ideolojilerini birey üzerinden topluma kabul ettirme istekleri ve zorlamaları sonucu meydana gelmektedir. İktidar ideolojisine uygun olarak oluşturmayı amaçladığı kamuoyunu teşhir, korku yaratma, güç kullanma ve denetim (Foucault, 1992, s. 9; Scott 1995; Neumann 1988, s. 83) gibi yöntemler kullanarak oluşturmaktadır. Birçok kültürde uygulanan teşhir cezaları insanın toplumsal doğasından acımasızca yararlanmıştır. Hırsızlık yapanların elinin kesilmesi, suçun tekrarlanması halinde de sol ayağının kesilmesi, suçlunun damgalanması için bedenini dağlamak gibi toplumdan saklanması güç teşhir cezaları uygulanmıştır (Neumann, 1988, s. 83; Foucault, 1992, s. 9) Foucault (1992) teşhir cezalarına, işlediği bir suçtan ötürü insan vücuduna azap çektirilmesi olarak bakmaktadır. Teşhir cezalarında teşhir sahnesinin kamu önünde gerçekleştirilmesi suçluyla alay eden, küfreden anonim kalabalıkların toplanmasının gayesi kamuoyu oluşturulması isteğidir. Bu yönüyle teşhir cezası suçluyu cezalandırmakla kalmayıp toplumsal denetim ve diğer bireylerin ibret alması amacını da sağlamaktadır (Neumann, 1988, s. 143). Teşhir edilenleri ve teşhiri izleyenleri bekleyen en büyük tehlikenin toplumdan dışlanma korkusu olacağını söylemek mümkündür.

İktidarın gücünü hissettirdiği her kamusal mekânda, insanlar toplumsal doğaları gereği doğal söylem ve davranışlarından farklı olarak daha dikkatli ve bilinçli olmak zorundadır (Neumann, 1988, s. 86; Scott, 1995, s. 24). İktidar baskısı karşısında insanlar yaşadıkları korku ve kaygı nedeniyle kendilerini korumak, geleceklerini

garanti altına almak ve yaşamlarını en iyi şekilde devam ettirebilmek için; taktik ihtiyatlılık, iktidarın istediği gibi davranma, kamusal hürmet, sadakat, rıza gösterme, hilekârlık, yapmacık davranma, yalancılık, saldırganlığı denetim altında tutmak, dürtülerine göre hareket etme ve konuşmayı bastırma gibi çeşitli taktik davranış biçimleri geliştirmektedirler (Scott, 1995, s. 24). Althusser'e göre devletin tüm unsurlarının etkisi altında kalan birey kendisine önerilen toplumsal rollerden uygun olanları seçer. Bunun nedeni devletin siyasal aygıtının bireyleri devletin siyasal ideolojisine uydurma çabasıdır (Althusser, 2003, s. 75).

İktidara boyun eğmenin altında yatan güdü korkudur (Russell, 1990, s. 36) Faucalt'a göre modern liberal toplumda iktidar, toplumsal yaşamın ve tüm kurumların içerisinde hissedilir ve hissedilmez biçimde varlığını sürdürmektedir. Toplumun üyeleri üzerindeki müdahaleleri öznel insanı nesnelleştirmektedir (Aktaran: Touraine, 1994, s. 186-189). İktidarın çıkarlarını korumak ve ideolojisinin devamını sağlamak için uygulamaya koyduğu tüm kamusal senaryoların yanlış bilinç oluşturulmasında doğrudan etkisi bulunmaktadır. İktidarın yanlış bilinçle insanları üzerinde yarattığı mantıklı olmayan, sınıf çıkarına dayanan gerçekliklere göre yeni nesillerin yetiştirilmesi iktidarın gücünü daha da artırmaktadır (Castoriadis, 2001, s. 78-80). Vatandaşların demokratik sistemlerde siyasî iktidarın hem sahibi, hem de siyasî iktidarın buyruğu altına girdikleri görülmektedir. Sivil iktidarlara doğrudan veya dolaylı şekilde seçme hakkını kullanarak belirleyen vatandaşlar, birer özne olduğu gibi devletin emirlerine boyun eğmek suretiyle de siyasî iktidarın nesnesi olmaktadır (Aron, 1973, s. 137). İktidar propaganda yöntemiyle kitlelerin fikirlerini ve kanaatlerini yönlendirmeyi kitle iletişim araçlarını etkin şekilde kullanarak büyük ölçüde kamuoyu yaklaşımlarıyla gerçekleştirmektedir. Bu nedenle Kapani (1992) iktidarı, "kuvvet ve rızanın toplamı" olarak tanımlamaktadır. Kuvvete sahip olan iktidarın görüntüsü oy birliği, tabi olanlar arasında ise rıza görüntüsü hâkimdir (Scott, 1995, s. 90). Tarih boyunca iktidarlar egemenliklerini devam ettirebilmek için bireylerin büyük çoğunluğuna seyirci olma gibi pasif roller dayatmışlardır. Suskunluk sarmalı kuramı özellikle kamuoyu kavramının gücünün keşfedilmesinden sonra kamuoyunun bu dayatmayı araç olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır (Neumann, 1988). İkel dönemlerde iktidarlar insanlar üzerinde teşhir amaçlı ve korku salmak için fiziksel güç kullanmakta iken (Scott, 1995) günümüzde iktidarlar ürettikleri kamuoyu yöntemleri ve politikalarıyla, ikna etmek ve rıza üretme ile (bk.: Yaylagül, 2013, s. 149; Keane, 1992, s. 77; Chomsky, 2002, s. 26-27; Herman & Chomsky, 2012, s. 20) kitleleri yönlendirmek ve yönetmek istemektedirler.

Marksist geleneğe göre sanayileşmenin ve işçi sınıfının ortaya çıkmaya başladığı on dokuzuncu yüzyılda devlet, egemen sınıfların (burjuva ve toprak sahipleri) egemenliklerini güvence altına almak ve işçi sınıfının kapitalist sömürüye boyun eğmesini sağlamak için kullanılan bir baskı aracıdır. Bu anlamda devlet aygıtı; polis, uzmanlaşmış yardımcı birlikler, ordu ve bu bütünün üzerinde devlet başkanı, hükümet ve yönetim olarak görünmektedir (Althusser, 2003, s. 56-57). İktidarın devleti ele geçirdiğinde toplumsal baskı olarak kullandığı devlet aygıtlarını toplumsal korkunun kaynağı olarak gören Halis (2012) aynı zamanda kitle iletişim araçlarını ve destekleyici kültürel çevre unsurları da bu kaynağa dâhil etmektedir (Halis, 2012, s. 27). Althusser'e (2003) göre devletin baskı gücü tümüyle kamu alanında yer almasına karşın, devletin ideolojik aygıtlarının kiliseler, partiler, sendikalar, aileler ve bazı okullar, gazetelerin ve kültürel kuruluşlar gibi büyük bölümü özel alanda bulunmaktadır. Devletin aygıtlarında zorlama varken, devletin ideolojik aygıtları sadece ikna yöntemi olarak kullanılmaktadır (Althusser, 2003, s. 63-64-75). Althusser, kitle iletişim araçları ve diğer kültürel çevre unsurlarını korkunun doğrudan bir kaynağı olarak görmek yerine, yalnızca devletin ideolojisini yaymak için kullanılabilirliği unsurlar olarak kabul edilmesini düşünmektedir.

Birey ve iktidar ilişkisinde, kapitalist sistemin iktidarlığına değinmeden geçmek mümkün değildir. Marks, kapitalist üretimin vazgeçilmez koşulunu "işçinin bedensel varoluşunda mevcut bulunan bir zenginlik kaynağı olarak emek gücünü; kısaca ücretli işçiyi (...) sürekli yeniden üretilmesi ya da ebedileştirilmesi" (Marks, 2011, s. 552) olarak görmektedir. Marks'a göre kapitalist sistemde üretim süreci emek gücünün tüketilme sürecidir. Emek gücü kapitalist sermayeyi daha da büyütmektedir. Bunun sonucunda işçi sınıfı kendine yabancılaşmış ve kendisine hükmeden ve kendisini sömüren bir güç, bir otorite olarak kapitalist sistemi üretmektedir (Marks, 2011, s. 551-552). Touraine'in (1994) iktidarı egemen sınıfın toplumu otoriter bir biçimde yönetilen sını bir orduya dönüştürme yöntemi olarak ifade etmesi iktidarın bireyi öznenen nesneye evirdiğine işaret etmektedir (Touraine, 1994, s. 77).

Toplumsal Odak: Kamuoyu Gücü

Tocqueville'nin ifade ettiği gibi "kamuoyu, insanın eylemlerini etkilediği gibi insanın iradesi üzerinde de önemli bir güce sahiptir" (Tocqueville, 1962, s. 67). Kamuoyu toplumsal yaşamda insanın hem maddi hem de manevi yapısını etkileme gücene sahiptir. İnsanın çevresinin etkisiyle tutum ve davranış değişikliğine yönelme

eğilimi çevrenin gücüyle yakın ilişki içindedir. Kamuoyunun insanın düşünce yapısını etkilemesi günlük hayatta ve basit konularda çok önemsenmeyecek gibi görüne de; dinamik halde olan, sürekli kendini yenileyen, dönemsel olarak sona eren ve farklı konularla tekrar başlayan kamuoyu genel anlamda insana yeni bir düşünce yapısı tasarlamaktadır. Montesquieu (2014), Kanunların Ruhunda, Rousseau Toplum Sözleşmesi'nde (2006) Hobbes (2007) Leviathan'da; aristokrasiyi ve devleti vazgeçilmez, insanları da güvenli ve mutlu yaşayabilmek için yetkilerini devlete devretmeleri gerektiğini ileri sürmektedirler. Ancak buna rağmen bu eserlerde devletin bireylerin kendine devrettikleri hakları kullanırken ölçülü ve tutarlı olması gerektiği ilkesi vatandaşlık kavramının gelişmesini sağlamıştır. Neumann (1998) vatandaşlık kavramının geliştiği on yedinci ve on sekizinci yüzyılın genel tanımlamasını, bireylerin güç kullanmayı devlete bırakmaları olarak yapmaktadır. Vatandaşların devrettiği yetkileri tutarlı ve ölçülü kullanmak zorunda olan ve gücü elinde bulunduran devletin zor kullanmaktan vazgeçmesi devletleri sonuç itibarıyla yeni bir toplumsal denetim mekanizması olan "rıza imal etme" (Erdoğan, 2006, s. 85) eğilimine yöneltmiştir. İnsanları belki de hiç önemsemedikleri veya karşı oldukları bir konu da dahi verili bir görüşün ve kanaatin taraftarı yapmak için rıza göstermelerini sağlamanın aracı olarak kullanılan kamuoyu, iktidarların günümüzde en çok tercih ettiği rıza üretme yöntemlerinden biri olarak kitle iletişim araçları vasıtasıyla kitleler üzerinde uygulanmaktadır (bk.: Yaylagül, 2013, s. 149; Keane, 1992, s. 77; Chomsky, 2002; Herman & Chomsky, 2012, s. Erdoğan, 2006, s. 85). Tocqueville'nin (1962) krallıklar ve monarşilerin yıkılmasından sonra oluşturulacak yeni düzenle demokrasinin gelmeyeceğine ilişkin şüphelerinin başında gösterdiği (Touraine 1994, s. 186) ve Montesquieu'nun "kanı tiranlığı" (Montesquieu, 2014, s. 290) olarak tanımladığı kamuoyu demokrasiyi kontrolü altına almaktadır. Abadan (1956) demokrasi ve kamuoyunu; rıza üretme ve propaganda amacı içermeyen gerçek anlamda açığa çıkan alenilik ilkesi çerçevesinde birbirine yakın görmektedir. Halktan hiçbir şey gizlenmeden rıza üretme ve propaganda içermeyen açıklık koşullarında oluşan kamuoyu demokrasinin oluşmasında etkili olmaktadır (Abadan, 1956, s. 112-114). Suskunluk sarmalı kuramı çerçevesinde ele alınmaya çalışılan kamuoyu kavramını, propaganda ve rıza üretme yöntemlerinin aracı olarak kullanılmasından dolayı demokrasinin koşullarından biri olarak görebilmek tartışmaya açık bir durumdur. Yönetimlere karşı halkın isteklerini yansıtması yönüyle kuram açısından kamuoyu önem kazanmaktadır. Bireyin özgürlüğünü kısıtlaması dışında kamuoyu kavramının önemli bir gücü, toplumun birliğinin ve devamının sağlanmasında önemli bir görevi üstlenmesidir. Kamuoyu kavramı toplumsal baskı içeriğine sahip olduğundan birey tarafından sürekli olarak onaylanmak ve uzlaşmak istemektedir. Kamuoyu sürecinin yaşanabilmesi için öncelikle belirli bir grubun onayının alınması ve ardından başka insanlar tarafından onay beklenmesi gerekmektedir. Kamuoyu, toplumun ortak değer ve amaçlarına uygun olması durumunda yeterli bir onaya sahip olabilmektedir. Kamuoyunun beklediği onay nedeniyle kamuoyu baskısı olmasa dahi insanlar psikolojik doğaları gereği sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu durum bireyin onay ve uzlaşma yetisini sürekli olarak test etmekte ve korumaktadır. Kamuoyunun toplumu belli değerler etrafında birleştirmesi ve toplumsal beraberliği sağlaması örtük bir işlev olarak kendini göstermektedir. Örneğin, "ilkel kabilelerde su sıkıntısı yaşanıldığı dönemlerde halk tarafından yapılan yağmur dansının amacı, açık işlev olarak yağmur yağdırmak olmasına karşın, örtük işlevi ise toplumsal sıkıntı dönemlerinde kabileyi bir arada tutmasıdır" (Neumann, 1998, s. 263-270). Kamuoyunun kendisi gibi düşünmeyenlere karşı bir iktidar olduğu ve onlara karşı psikolojik güç kullandığı bilinmektedir. Kamuoyu bir başka deyişle yaşamın tüm alanlarına müdahale edebilme gücünden dolayı toplumsal denetimin bir uygulayıcısı olarak kendini göstermektedir. Bu nedenle temsil ettiği düşünceyi kabul ettirmek ve karşıt düşünceleri ötekileştirmek için kınama eylemini kullanabilmektedir. Kınama; Ihering'in ifadesiyle "kamuoyunun çıkarlarının zedelenmesine karşı kendini güvence altına almak için gösterdiği bilinçli ya da bilinçsiz pratik tepkilerdir" (Aktaran: Neumann, 1998, s. 81). Çıkarlarını korumak güdüsüyle hareket eden kamuoyu kınama ile varlığını ve gücünü en üst düzeyde hissettirmek istemektedir (Neumann, 1998, s. 271-277). Machiavelli'nin ifade ettiği gibi halk yönetildiği için, kralda yönettiği için kamuoyuna uymak zorundadır (Machiavelli, 1955, s. 62-72). Rousseau, devletin geleceğini korumak için sansürü dahi kamuoyu oluşturmanın yöntemi olarak görmektedir. Hobbes, devletin varlığının ve devamının toplumsal denetimle sağlanacağını savunmaktadır. Ayrıca sosyologlar Castoriadis, Ross, Bahar, Kağıtçıbaşı, vd. toplumun birey üzerindeki denetimini kabul ettikleri gibi, insanın öznel olarak yaşadığı toplumda yok olduğunu ve tamamen toplumun küçük bir parçası haline geldiğini savunmaktadır. Toplumsal insan özne olmaktan çıkmakta ve toplumsal denetim sağlayan kamuoyunun, dolayısıyla iktidarın kontrolüne girmektedir. Bu anlamda kamuoyunun toplumsal denetim gücü yeni bir dünya düzeni ve yeni bir insan tasarımı yaratacak boyuta ulaşmaktadır.

Kamuoyu aynı görüşü benimsemeyen insanlar için tehdit olduğu gibi, siyasi anlamda hükümetlerin korkması gereken bir halk mahkemesi haline gelmektedir. Kamuoyunun kendisine uymaya zorladığı insanlar kınanmaktan, dışlanmaktan korktukları gibi siyasi hükümetlerde kamuoyuna ters düşmeleri hâlinde iktidarlarını yitirme

korkusu duymaktadırlar (Neumann, 1992, s. 76-269). Bu sebeple hükümetlerin iktidarlarını kaybetme korkusu, doğru ya da yanlış olan kamuoyu görüşlerine önem vermelerini zorunlu hâle getirmektedir. Bu anlamda siyasi iktidarların aldığı kararlarda Machiavelli'nin ifade ettiği üzere kamuoyu görüşlerini takip etmesi gerekmektedir. Kapani (1992) kamuoyunun siyasi karar organları üzerindeki etkisini ölçülebilir olarak görmese bile bu etkinin varlığının ve geçerliğinin tartışma götürmediğine vurgu yapmaktadır. Bu nedenle yasama organı yasa çıkarırken, kamuoyu isteklerini ve kamuoyu tarafından genel kabul görmüş değerleri ve kanaatleri hesaba katmak durumunda kalmaktadır. Ayrıca Kapani, kamuoyunu siyasi anlamda iktidarları yapan ve yıkan bir güç olarak kabul etmektedir (Kapani, 1992, s. 157). Kamuoyunun siyasi hükümetler üzerindeki etkilerinin görülebilmesi toplumların demokratik seviyeleri ve demokrasi kültürleriyle paralellik göstermektedir. Kamuoyu hükümetleri ve bireyleri kendisine uymaya zorlamakla birlikte, hükümetleri iktidardan uzaklaştırmakla, bireyleri ise toplumdaki dışlanmakla tehdit etmektedir. Her iki durumda da kamuoyunun toplumsal bütünleşme ve birlikteliğin sağlanması için uzlaşma zeminini oluşturduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu nokta da en önemli sorunun evrensel insan hakları, hukuk ve demokrasiyle ilgili konuların kamuoyu kapsamında değerlendirmeye alınması olduğunu söylemek mümkündür. Güçlü bir kamuoyu kendi isteklerini benimsemeyen, karşı çıkan kesimlere dâhil olan birey veya grupların kanaatlerini toplumsal alanda duyurulmasının kendi gücünün zayıflatılması olarak değerlendirebilir (Kapani, 1992, s. 157; Neumann, 1998). Toplumun ilgilendiren ve özellikle rasyonel olmayan dışlanma tehdidinin güçlü hissedildiği tartışmalı konularda, kamuoyunu oluşturan baskın kanaatlerin onay ihtiyacının ortaya çıkması durumunda suskunluk sarmalının oluşmaya başladığını söylemek mümkündür. Her şeye rağmen iktidara karşı boyun eğmeyen, cesur bir kitle olduğunu ifade eden Russell gibi Neumann'da, söz konusu bu insanları "sert çekirdek" (Neumann, 1998, s. 250) olarak adlandırmaktadır.

Fikirlerin ve bilincin üretimini, üretim ilişkileriyle açıklayan Marks üretim araçlarını sahip olan sınıfların toplumsal bilinci de ürettiklerini savunmaktadır. Üretim araçlarına sahip olmayanlar ise bu araçlara sahip olanların düşüncelerinin egemenliğine tabi olmaktadır (Erdoğan, 1997, s. 286). "Günümüzde dolaşımda olan egemen fikirler (...) egemen güçlerin oluşturduğu bir sınıfın kendini ve çıkarlarını yarattığı yoksulluğu ve talanı özel mülkiyet düzeni ve ilişkilerini yeniden üretme ve geliştirmeyi meşrulaştıran ve destekleyen fikirlerden oluşmaktadır" (Erdoğan, 2011, s. 449). Marks'tan sonra aynı düşünceyi kültür endüstrisi kavramıyla açıklamaya çalışan Horkheimer ve Adorno'ya göre teknolojik gelişmelerle birlikte üretim araçlarına sahip sınıflar ürettikleri kültürle toplum bilincini kendi sınıf çıkarlarına uygun olarak tasarlamaktadırlar. Belirli bir toplumsal sınıfın yararına toplumsal bilinç veya kültür endüstrisi üretiminin sağlanabilmesi için ciddi bir halkla ilişkiler faaliyetinin ve kamuoyu çalışmasının yapılması gerekmektedir. Egemen sınıfın çıkarlarını savunan, önceden tasarlanmış ve manipüle edilmiş bir kültür üretiminin içeriğinde insanın özgürleşmesini barındırması mümkün görünmemektedir. West (1998) kapitalizmin yarattığı sahte özgürlüğü "giderek daha etkili bir biçimde yönetilen bir toplumda dikkati toplumun manipülasyonu ve konformizminden uzaklaştırmaya ve dolayısıyla da bu manipülasyon ve konformizmi pekiştirmeye yarayan baskıcı hoşgörü" olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda "erken burjuva toplumlarının oluşturduğu eleştirel kamusal alan günümüzde manipüle edilmiş kamusalığa teslim olduğundan, devlet ve medya tarafından oluşturulan kamuoyu egemen düzenin kurulması için bir araç olarak kullanılmaktadır (West, 1998, s. 97).

Kuramın Merkezi: İnsanın Toplumsal Doğası

Locke, (2013) toplumsal kuralların insanın doğasından gelen doğal ahlâk kanunlarıyla oluşturulduğunu savunmaktadır. Bunun yanında insan doğası, yazılı olan ve olmayan yasaları genel kabule yatkındır. Bu nedenle Locke ahlak değerlerinin insanlar üzerindeki baskılarının çok etkili olduğunu savunmaktadır. Rousseau (2006) insan doğası kavramını felsefi anlamında özgürlük, şefkat ve yalnızlıkla tanımlamayı seçmesine rağmen Toplum Sözleşmesi eserinde özgür bir otantik özün toplumsal yaşamda yozlaştığını ileri sürmektedir. Rousseau toplum içinde olabildiğince özgür insan düşüncesini toplumun birlikteliğine feda etmektedir. Ona göre "insanın yozlaşan otantik özü toplumsal değerler, hukuki yasalar ve sansürle kontrol altına alınmalıdır" (Rousseau, 2006, s. 122-123). Hobbes, (2007) insan doğasını şöhret sahibi olma, kendini kabul ettirme, güvenlik, maddi zenginlik gibi isteklerle özetlemekte ve insan doğasını bireysellikte eş tutmaktadır. İnsan, hayatını en iyi şekilde yaşamayı ve bu yaşantıyı koruyabilmeyi düşünmektedir. Hobbes'a göre insanın doğasında mevcut olan ölüm korkusu duygusu, güvenli bir ortamda yaşamayı tercih etmesine neden olmaktadır. Bu tercih insanın toplumsal yaşamı düzenleyen devlet kurumuna olan ihtiyacını arttırmaktadır. Hobbes toplumsal yaşam içerisinde insan doğasını benmerkezci davranışlarla ifade etmektedir (Hobbes, 2007). Nietzsche (2011) toplumların belli bir sözleşme fikrinde karar kılmalarının mantıksal gerekliliğini şöyle açıklamaktadır; "1. Eğer barışçıl bir çevrede bulunmayı

başarırsam hayatta kalma şansım artar. 2. Her şeye hakkım var durumundan, başkası pahasına aşırı bir hak peşine düşmekten vazgeçersem, aynı biçimde onun da beni yok edecek ölçüde aşırı bir hak peşine düşmesi fikrinden vazgeçmesini umabilirim” (Nietzsche, 2011, s. 57). Hegel’e göre insanlar kendilerini ilgilendiren veya kendileriyle ilgili olduklarına inandıkları değerler ve nesnelere için çaba harcamaktadırlar. İnsanların doğaları bireysel istek ve arzularının şekillendirdiği refah yaşamak veya mutluluk üzerine kuruludur (Hegel, 1991, s. 123).

İnsan doğası kavramını iki şekilde ele almak mümkündür. Kavram öncelikle tarihin parçası olmayan sabit bir öze ve toplumsal etkilerden arınmış insan özelliklerine gönderme yapmaktadır. Bu anlamda insan dış etkenlerden soyutlanmış ve sadece birey olarak düşünülmektedir. Diğer ifade şeklinde ise tarihin parçası olan farklı zaman ve mekânlarda veya toplumsal koşulların etkisi altında değişken bir öze gönderme yapılmaktadır. Bireyin dış etkiler tarafından doğasının değiştiğine dikkat çeken bu tanımlamada tarihin parçası olan ve tarihsel olarak toplumsal ve kültürel açıdan özün değişimi kendine özel olmaktadır (Geras, 2002, s. 23). Kant, insan doğasını yaradılıştan gelmediğini, insanın varlık olarak tüm ihtiyaçlarının öznel bir haz veya acı duygusuna bağlı, arzularına yetisi tarafından belirlendiğini savunmaktadır. Toplumsal bir varlık olan insanın bireysel doğası ancak toplumsal yaşam içerisinde kendini göstermektedir. Toplumsallaşma, “toplumdaki değerlerin, inançların, davranışların, birey tarafından benimsenme sürecidir” (Alkan & Ergil, 1980, s. 5). Bireyin toplumsal bir varlık olması nedeniyle yalnız kalması mümkün değildir. Aynı zamanda toplumla yaşamak ve toplumsallaşmak insani bir ihtiyaçtır (Gökdağ, 2011, s. 92). İnsanın toplumla yaşamaya olan mecburiyeti ve toplumsallaşma süreci Marks’ın da ifade ettiği gibi bireysel doğasının bozulmasını engellemesi yanında, bireyin toplumsal doğasının oluşmasını sağlamaktadır (bk.: Marks, 2011).

İnsanın toplum içerisindeki istek ve ihtiyaçları yine toplum değerleri tarafından belirleneceğinden Kant, insanın bireysel ve toplumsal doğasının birbirinden ayrılamayacağına vurgu yapmaktadır. Nitekim Kant insan arzularının sınırını toplumun ahlaksal yasalarla çizdiğini belirtirken insanın isteklerini toplumun belirlediğini ifade etmektedir (Kant, 1999, s. 282). Geras, insan doğasını karakter kavramına yakın görmekte ve insan doğasını ikiye ayırmaktadır. İnsanın dış etkilerden arınmış kendisiyle baş başa olması bireysel doğasıdır. Bununla birlikte insanın tarihin bir parçası olması nedeniyle değişken olan doğası ise toplumsal doğasıdır (Geras, 2002, s. 23). İnsanın kendine egemen olmasını, kendisiyle uyum içinde bulunmasını, düşünüş ve hareketlerinde tutarlı kalabilmesini sağlayan özellikleri bir bütün olarak ele aldığımızda toplumsal yaşam içerisinde insanlar belirli nedenlerle doğalarından ödün vermek zorunda kalmaktadırlar. Bu bağlamda suskunluk sarmalı kuramı bireysel doğasında farklı tutum ve davranış belirlemesine neden olduğu için insanın toplumsal doğasını önemsemektedir. Tek başına olduğu ortamlarda kendine egemen olan, kendisiyle uyumlu, düşünce ve hareketlerinde tutarlı olan bir insan toplum içerisine dâhil olduğunda bireysel doğasından sıyrılarak neden toplumsal doğasına bürünme ihtiyacı hissetmektedir? Bu durumu Hobbes, insan doğasının istek ve arzularının toplumsal yaşam içerisinde karşılık bulmasına bağlamaktadır. İnsan doğası, rekabet, güvensizlik, şan ve şeref olmak üzere üç gereksinimini karşılamak için toplumsal yapı içinde mücadele etmektedir (Hobbes, 2007, s. 94). Bu gereksinimleri nedeniyle kazanç, güvenlik ve şöhrat elde etmek için insanın bireysel doğasından ödün vermesi anlaşılabilir bir davranış biçimidir. “Hobbes, Platon, Kant ve dinciler şu noktada uyuşurlar: Her ne kadar insan doğasını değiştiremezsen de sıkı politik, ahlaksal ya da ruhsal disiplinle onu kontrol edebilirsin” (Honer & Hunt, 1990, s. 811). Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisinde insan fizyolojik, güvenlik, ait olma, sevgi, kendini gerçekleştirme ve saygınlık gereksinimlerini doyurmak ihtiyacında olduğundan kendisi dışındaki kurum veya insanlarla birlikte yaşama mecburiyetindedir. İnsanın bireysel doğası kendinden farklı taleplerde bulunan dış etkenlerle sürekli çatışmakta ve ihtiyaçları doğrultusunda insan toplumsal doğasını kullanmaya yönelmektedir. Neumann’a (1988, s. 67) göre Maslow’un sıraladığı ihtiyaçlardan özellikle bir gruba ait olma, sevgi ve saygınlık gereksinimlerini tamamlaması insanın toplumsal doğasından kaynaklanmakta ve bu gereksinimleri sağlamak zorunda olan insan çevresindeki diğer insanlar tarafından dışlanmaktan korkmaktadır. İnsan bireysel doğası gereği özgür olmayı amaçlarken, ihtiyaçları nedeniyle içinde yaşamaya mecbur olduğu toplumsal yapının değerlerine boyun eğmek zorunda kalmaktadır. Görünüşte insanın sosyal ve kültürel gelişimi için gerekli olan ihtiyaçları ile geleneksel yaşamın istekleri nedeniyle toplumun insanı değiştirmeye zorlaması paradoks oluşturmaktadır.

Kitle psikolojisi alanında yapılan araştırmalar bireylerin kitle içerisinde girdiklerinde bireysel doğalarını kaybederek kitlenin belirlediği kuralların kontrolü altına girdiklerini ortaya koymaktadır. Kitleyi oluşturan bireyler sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıklarına rağmen kitle içerisinde rasyonel olmayan ve tekillişen kolektif bir ruha sahip olmaktadır (Le Bon, 1997, s. 20-23; Freud, 2006, s. 13). Psikolojik alanda yapılan çalışmalarda insanın sahip olduğu bireysel doğasının kitle içerisinde girdiğinde değiştiğini ve insanın topluma uyum sağlamak, toplumdan dışlanmamak için toplumsal doğasını maske olarak kullandığını göstermektedir.

Toplumsal ilişkileri üretim ilişkileriyle açıklayan Marks, insanın toplumsal doğasının toplumsal ilişkiler tarafından belirlendiğini savunmaktadır. Marks'a göre (2011) üretim ilişkileri bireylerin toplumsal doğalarını şekillendirmekle birlikte toplum ve insan arasındaki ilişkilerin şekillenmesine de neden olmaktadır (Marx, 2011, s. 82). Marks'ın ideolojik olarak altını çizdiği üretim ilişkileri ve üretim araçlarına sahip olan sınıfların egemenliklerinin devamı için ürettikleri kültür endüstrisi insanın toplumsal doğasını biçimlendirmektedir (Adorno, 2003, s. 105; Marcuse, 1986, s. 11). Kültür endüstrisi üretim araçlarına sahip sınıfların dayattığı verili zihniyeti çoğaltmaya ve güçlendirmeye çalışmaktadır (Adorno, 2003). İnsanlar fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için üretim ilişkileri içine girmektedirler. İnsan için sıradan olan bu durum insanın toplumsal doğasını belirleyen koşullar sistemi haline gelmektedir. Touraine'e (1994) göre modern topluma geçişte insan doğası tamamen toplumsallaşmıştır. İnsan doğasının ve doğal haklarının sonunu Fransız Devrimi ve İngiltere'de başlayan sanayi devrimi getirmiştir. İki gelişmeyle birlikte birey ve toplum arasındaki ayırım ortadan kalkmaya başlamış ve insan tamamen toplumsal ve tarihsel bir varlık haline dönüşmüştür. Mekanik olan toplum fikri organik bir nitelik almaya başlamıştır (Touraine, 1994, s. 77).

Övünç ve utanç duyguları kişiler ya da gruplar arasındaki bağın temel belirleyicisi ve ilişkinin duygusal yüzü olarak değerlendirilmektedir. Her iki duygu da bebeklerde görülmemekte olup toplumsal yaşam içerisinde öğrenilmektedir. İnsanlar utanç ve övünç duyguları sayesinde toplumla bağ kurmaktadır. İnsanın yaşadığı utanç duygusu toplumla arasında tehdit içeren bağ üretirken, övünç duygusu güven bağı üretmektedir. Utanç veya övünçün yaşandığı durumlar aynı zamanda toplumla insan arasında tehdit ve güvenin belirtisi olarak görülmektedir. Utanç duygusu bireyin toplum karşısında yanlış davranması, alay edilmesi, küçük düşürülmesi, toplumsal kabul görmüş değerleri önemsememesi durumlarında birey tarafından yaşanmaktadır. Utanç duygusunun toplum karşısındaki karşılığı bireyin dışlanması olarak görülmektedir (Scheff, 1994, s. 57-58). Günümüze kadar insanoğlunun yaşadığı tüm tarihsel süreçlere rağmen hala iyilik-kötülük, doğru-yanlış, utanç-övgü, dışlanma-benimsenme, şöhret sahibi olma gibi doğal özelliklerini korumuş olması ve hala yaşamsal alanda kendini göstermesi, hala tartışılıyor olması insan doğasının sağlam köklere dayandığını göstermektedir.

Dışlanma Korkusunun Yansıması: Korku ve Susma

Toplumsal normlar, insan hayatını standart hâle getirmektedir. Toplumsal normlara göre davrananlarla toplum arasında karşılık bir onaylama yaşandığından herhangi bir çatışma yaşanmamaktadır. Suskunluk sarmalında, insanlar açısından ya toplumsal normlara uymak ya da özgünlüğünü korumak gibi iki tip tutum belirleme ve davranış gösterme sonucu ortaya çıkmaktadır. Neumann'ın, sert çekirdek olarak adlandırdığı "misyonerler, reformcular, bilim adamları ve sanatçılar gibi sıra dışı insanlar" (Neumann, 1998, s. 250-272) kamuoyunun kendilerini reddetmesine rağmen, dışlanma korkusunun üstesinden gelmeyi başarmaktadırlar.

Freud, insan davranışlarını biyolojik gereksinimlere ve özellikle cinsel güdülere dayanarak açıklasa da, daha sonra yapılan çalışmalarda insanın temel güdülerinin; güçlülük, üstünlük ve yalnızlık duygusu olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu nedenle insanların davranışlarında kültürel değerlerde etkilidir (İnceoğlu, 2010, s. 120). "Yalnızlık duygusu; toplumsal ilişkilerimizin önem verdiğimiz bir yanının eksik olması durumunda hissedilen öznel rahatsızlıktır. Toplumsal yalnızlık ise toplumla kaynaşma-bütünleşme, bir gruba ait olma duygusu eksik olduğunda yaşanır" (Gökdağ, 2011, s. 91). Toplumsal yaşamda yalnız kalma tehdidini hisseden insanların korku yaşamaması ve bu korkudan kurtulmak için tehde boyun eğmeleri anlaşılabilir bir tutum ve davranış şekli olarak görülmektedir. Duhm'a göre korku insan yaşamına çocukluk döneminde girmektedir. Çocuk gelişiminde korku duygusu, boyun eğmeyi öğretmek için çocuğu uyum sağlamaya yönelmektedir. Aile ve çevresinin yargıları, düşünce yapısı ve bakışlarıyla korkuyu öğrenen çocuk, yargılanma ve sürekli yeni istemlerde bulunulmasıyla korkuya boyun eğmesi gerektiğini öğrenirken anne ve babasından öğrendiği ve benimsediği yasak ve emirlere göre de kendini yargılamaya başlamaktadır. Çocuk anne ve babasının otoritesinin belirlediği normları içselleştirerek kendine bir vicdan geliştirir ve bu vicdan çocuğun yabancı kaynaklı normları içselleştirdiği üstbeni oluşturur. Üstben sayesinde çocuk, anne ve babanın yasakladığı davranış biçimlerinden kaçınarak ceza almamayı öğrenmektedir. Bir nevi çocuk kendisinin beğenisi olur. Cezalandırılma korkusundan kaçınmak için, anne ve babanın istediği gibi davranan çocuk, "korkuyu uşaklıkla değiştirmiştir" (Duhm, 1996, s. 28). Camus (2010, s. 33) "korkunun insan bilincine yerleştiğinde insanın bunalıma girdiğini ve korkunun insanın sürekli iklimi" olduğuna vurgu yapmaktadır.

Korku duygusu insanda tehlikenin gerçek veya düşsel olarak tanınmasıyla belirginleşmektedir. "İnsan tehdit olarak anladığı uyarıcılar, nesnelere veya zihinsel tasarımlarla karşılaştığında; tehdidi zor yoluyla ortadan kaldırma, tehde karşı koyma ve inanılır gelmezse kaçma veya tehde boyun eğme olarak üç davranış göstermektedir" (Mannoni, 1992, s. 9-10). Suskunluk sarmalında yaşanan dışlanma korkusundan kurtulmanın

tek yolu ise dışlanma tehdidine boyun eğmektir. Kamuoyunun yayılma süreciyle ilişkili olan suskunluk sarmalı da farklı kamuoyu gündemleriyle sürekli olarak yaşandığından insanlar korku hissettiklerinde, Mannoni'nin belirttiği gibi “yargıda veya bir usavurumda bulanamaz. Fikirleri bulanık ve düzensizdir” (Mannoni, 1992, s. 11). Kapitalist sistemde üretim araçlarına sahip sınıfın egemenliğine özdeş kültür üretmesi, kitleleri denetim altında tutmaktadır. Egemen sınıfın dayattığı üretim ilişkileri ve üretim biçimleri insanlara belirli roller vererek sisteminin devamını sağlamaktadır. Duhm, (1996) kapitalizmde üretim araçlarına sahip egemen sınıfının egemenlik ilişkilerinin sürdürmek için yaptığı zorlamanın korku doğurduğunu ifade etmektedir (bk.: Duhm, 1996, s. 73-84).

“Platon ve Aristoteles’le birlikte başlayarak yüceltilen aristokrasi ve toplumun insanları sapkınlıktan koruduğu görüşü beraberinde korkuları üretmeye başlamıştır” (Halis, 2012, s. 27). Günümüzde de bu yaklaşım geçerliliğini koruduğundan siyasetin olduğu her yerde iktidar, meşruiyet ve onları bir arada tutmanın zorunluluğu haline gelen korku var olmak zorundadır. Halis’e göre devlet; toplumu kontrol etmek için yasalar ve bürokratik ağlarla örülen, kutsanan ve bireyin korkularını tazelemek için yaratılan, eğitim sistemiyle kendini üreten bir korku ağıdır. Devlet sayesinde bir korku hiyerarşisi ve disiplin yaratılmaktadır. Bu hiyerarşik yapı küçük ve büyük tiranlıklar yaratarak gönüllü kulluk ağına süreklilik kazandırılmaktadır (Halis, 2012, s. 22-27).

Suskunluk, insanlarda kişisel bir özellik olarak insandan insana değişmekle birlikte insanların çevreleriyle kurdukları bir iletişim şeklidir. “Sosyal iletişimde kesinti, aralık, sessizlik ve suskunluk da iletişimi anlatmaktadır” (Erdoğan, 2011, s. 152). Camus’un dediği gibi susma eylemi duruma göre az ya da çok bir şeyler ifade etmektedir. “Susmak, hiçbir şeyi yargılamıyor, hiçbir şey istemiyor sanılmasına yol açmak, kimi durumlarda da gerçekten hiçbir şey istememektedir” (Camus, 1994, s. 21). Dökmen, (2006) susma eylemini pasif saldırganlıkta küsmeyi bir alışkanlık haline getirenlerin kullandığı bir silah olarak görmektedir (Dökmen, 2006, s. 48). Clastres’e göre (1991) iktidara tabi olanlar, iktidar sahiplerine karşı göstermek zorunda oldukları itaat, saygı ve güçsüzlük nedeniyle susmaktadırlar (Clastres, 1991, s. 124). Egemen sınıfın çıkarlarını korumayı amaçlayan kapitalizmin devamının sağlanabilmesi için önce insanın, ardından kitlelerin susturulması amaçlanmaktadır. Baudrillard’ın toplumsalın sonu olarak ifade ettiği susturulmuş, yargılamadan, eleştiriden, toplumsallıktan uzaklaştırılmış kitleler kapitalizmin mutlak amacıdır (bk.: Baudrillard, 1991).

İktidar kavramıyla ele aldığımızda konuşmak, sözü üretmek bir güç ifadesi olarak kendini gösterirken, sessiz kalmayı güçsüzlüğün bir yansıması olarak görmek mümkündür. Psikolojik olarak ele aldığımızda ve kişilik özelliklerini göz ardı ettiğimizde susma ve konuşma; toplumsal konularda tepkili ve tepkisiz olmaya karşılık gelirken aynı zamanda çevresiyle olan ilişkide kişinin aldığı bireysel tavrı göstermektedir. Bu nedenle, toplumsal olaylara veya kamuoyu kanaatlerine karşı susmanın kabullenmek, konuşmanın ise bir direnme göstergesi olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

Toplum değerleri adı altında yapısalı kazanılan kamusal uzlaşmalar bireyin hayata gözlerini açtığı ilk andan itibaren davranışlarını biçimlendirmesinde etkili olmaktadır. Aile, din, eğitim, öğrenim, hukuk vb. kurumları kullanan toplumsal normlar kendine uygun bireyleri yetiştirirken, insanın doğallığını ve özgürlüğünü tepeden inme bir yaklaşımla kısıtlamaktadır. Bunun neticesinde toplumsal normların karakterlerine sahip, birbirine benzeyen insan tipi yetişmektedir. Le Bon’un “zihniyetin tekleşmesi kanunu” (Le Bon, 1997, s. 20) olarak adlandırdığı bu durum; tek başlarına bilinçli kişiliklere sahip olan bireylerin bir gruba dâhil olduklarında rasyonel olmayan kolektif bilince göre tutum ve davranış sergilemelerine sebep olmaktadır. Bununla birlikte insanın kırılğan olan psikolojik doğası nedeniyle ortaya çıkan “zihniyetin tekleşmesi” tarihsel olarak insanoğlunun özgürlüğünü tehdit eder bir hâle gelmiştir. Erdoğan da (1997b, s. 181) bireylerin psikolojik ve ussal dünyalarında ideolojik algılarla oluşturulan sahte bilinci; insanlığın zincire vurulması ve modern kölelik olarak açıklamaktadır (Erdoğan, 1997b, s. 181). Günümüzde insanın doğasını önemli ölçüde tehdit eden kamuoyu etkisi, özellikle halkla ilişkiler disiplininde profesyonel anlamda kullanılmaktadır. Seçilen hedef kitlelerin istenilen tutum belirleme ve davranış gösterme alışkanlıkları ikna yöntemleriyle değiştirilmeye çalışılmaktadır. Peltekoğlu’na göre bilimsel yöntemlerle kamuoyu yapay olarak oluşturulmakta ve kitleleri kontrol etmek için kullanılmaktadır (Peltekoğlu, 2012, s. 213-214) Bu bağlamda insanın bilinçli olmasını, çevresindeki kamuoyu etkilerini akıl süzgecinden geçirmesi gerektiğine dikkat çeken suskunluk sarmalı kuramı değerli hâle gelmektedir. Kuram, insanı psikolojik olarak etkileyen unsurları (kamuoyu, dışlama tehdidi, iktidar, kitle psikolojisi, propaganda vd.) bilimsel olarak ortaya koyarken ürettiği bilgiyle insanı bilinçli olması yönünde uyarmaktadır.

Suskunluk sarmalı kuramı bağlamında ve insan doğası ekseninde ele aldığımız kamuoyu etkisinin bireyi doğası ve bilinci dışında davranış belirleme eğilimine yönelttiği görülmektedir. Kamuoyunun bireyin davranış, tutum belirleme, susma ve konuşma eylemleri üzerinde oluşturduğu etkinin aynı zamanda da psikolojik kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. Çalışma kapsamında bireyin söz konusu bu psikolojik kaynaklı davranış ve tutumları Sherif, Asch ve Milgram tarafından yapılan laboratuvar deneylerinde açıklanmış ve desteklenmiştir. Bu bağlamda suskunluk sarmalı kuramı, bireyin toplumdaki fiziksel ve düşünsel olarak dışlanmamak için, genel kanaat ikliminde çok konuşulan veya baskın olduğu düşünülen görüşlere katılmasalar bile içinde bulunduğu sosyal grupla aynı düşünce birliği içindeymiş gibi görünme güdüsüne vurgu yapmaktadır. Bu noktada kitle iletişim araçları sayesinde verili olarak belirlenen kamuoyunun, belirli bir konuda kitlesel bir tepki yaratmayı hedeflerken, bireyin psikolojik zayıflığından yararlandığını hatırlamak gerekmektedir. Kurama göre bireyin her koşulda topluma uyma nedeni olarak gördüğü dışlanma korkusu, insanın psikolojik zayıflığının en önemli belirtisidir. Bu nedenle dışlanma korkusunu, bireyin kendinden kaynaklı içselliğinin etkisiyle yaşadığı bilişsel çelişkilerle ortaya çıkan bir unsur olarak adlandırmak doğru olacaktır. Kamuoyu kavramı açısından bireyin doğasını dikkate aldığımızda pek çok sosyoloğa göre; birey içinde yaşadığı toplumda yok olmaktan ve giderek toplumun parçası hâline gelerek kendi özgünlüğünden uzaklaşmakta ve genele benzemektedir. Toplumsallaşan insan, zamanla özne olmaktan çıkarak değerler dizgesiyle denetim aracı olan toplumun kontrolüne geçmektedir. Bu ilişki nedeniyle kamuoyunun toplumsal denetim gücü, yeni bir dünya düzeni ve yeni bir kültür tasarımı yapacak boyuta ulaşmaktadır. İnsanı çevresine uymaya zorlayan kamuoyu kanaatleri; bireyin modern toplumsal yaşama geçişinden itibaren önce ahlaksal normlar, devamında iktidar ilişkileri, günümüzde de özellikle kitle iletişim araçlarıyla onu doğası dışında tutum belirlemeye, davranış göstermeye ve fikir beyan etmeye zorladığı ve yönlendirdiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abadan, N. (1956). *Halk efkârı*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Adorno, TW (2003). Kültür endüstrisini yeniden düşünürken [Çev.: Bülent O. Doğan]. *Cogito Dergisi*, 36. Yapı Kredi Yayınları.
- Akal, CB (1990). *Sivil toplumun tanrısı*, Afa Yayınları.
- Alkan, T. & Ergil, D. (1980). *Siyaset psikolojisi siyasal toplumsallaşma ve yabancılaşma*. Turhan Kitabevi.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları* [Çev.: Alp Tümertekin], İthaki Yayınları.
- Aron, R. (1973). *Sınıf mücadelesi* [Çev.: Erol Güngör]. Millî Eğitim Basımevi.
- Atabek, N. (2002). *Kamuoyu, medya ve demokrasi*. *Kurgu Dergisi*, 19.
- Bahar, Hİ (2009). *Sosyoloji*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.
- Baudrillard, J. (1991). *Sessiz yığınların gölgesinde ya da toplumsalın sonu*. Ayrıntı Yayınevi.
- Camus, A. (1994). *Başkaldıran insan* [Çev.: Tahsin Yücel]. Can Yayınları.
- Camus, A. (2010). *Sisifos söyleni*. Can Sanat Yayınları.
- Castoriadis, C. (2001). *Dünyaya insana ve topluma dair* [Çev.: Hülya Tufan]. İletişim Yayınları.
- Chomsky, N. (2002). *Medya gerçeği*. Everest Yayınları.
- Clastres, P. (1991). *Devlete karşı toplum* [Çev.: Mehmet Sert & Nedim Demirtaş]. Ayrıntı Yayınları.

- Çevik, CC (2014). Cicero'nun "De Re Publica"ındaki devlet tanımı ve türleri. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, 25.
- Dökmen, Ü. (2006). *İletişim çatışmaları ve empati*. Sistem Yayıncılık.
- Duhm, D. (1996). *Kapitalizmde korku* [Çev.: Sargut Şölçün]. Ayraç Yayınevi.
- Durkheim, E. (1947). *Ahlak ve hukuk kaideleri arasındaki dersler*. [Çev. Hüseyin Naili Kubalı]. İsmail Akgün Matbaası.
- Erdoğan, İ. (1997). *İletişim egemenlik mücadeleye giriş*. İmge Kitabevi.
- Erdoğan, İ. (1997b). *İnsanın zincirine vuruluşu*. Doruk Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2006). *Teori ve pratikte halkla ilişkiler*. Erk Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2011). *İletişimi anlamak*. Pozitif Matbaacılık.
- Erdoğan, İ. & Korkmaz, A. (2010). *Kitle iletişim kuram ve araştırmalarının tarihsel ve eleştirel bir değerlendirmesi*. Yenilenmiş 3. Baskı, Erk Yayınları.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu* [Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay]. İmge Kitabevi Yayınları.
- Foucault, M. (2000). *Özne ve iktidar* [Çev.: Işık Ergüden & Osman Akınhay]. Ayrıntı Yayınları.
- Freud, S. (2006). *Kitle psikolojisi* [Çev.: Kamuran Şipal]. Cem Yayınevi.
- Fromm, E. (1985). *Kendini savunan insan* [Çev.: Necla Arat]. Say Yayınları.
- Geras, N. (2002). *Marx ve insan doğası* [Çev.: İsmet Akça & Görkem Doğan]. Birikim Yayınları.
- Gökdağ, R. (2011). *Sosyal psikoloji-I*. No: 2291 Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Grunig JE (2005). *Halkla ilişkiler ve iletişim yönetiminde mükemmellik*. Rota Yayınları.
- Habermas, J. (1997). *Kamusal yaşamın yapısal dönüşümü* [Çev.: Tanıl Bora & Mithat Sancar]. İletişim Yayınları.
- Halis, Ç. (2012). *Korku siyaseti ve siyaset korkusu*. İletişim Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (2004). *Felsefe sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Hegel, GWF (1991). *Hukuk felsefesinin prensipleri* [Çev.: Cenap Karakaya]. Sosyal Kitabevi.
- Herman, ES & Chomsky, N. (2012). *Rızanın üretimi: Kitle iletişim araçlarının ekonomi politikası* [Çev.: Ender Abadoğlu]. İBGST Yayınları.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan* [Çev.: Semih Lim]. Yapı Kredi Yayınları.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum algı iletişim*. Beykent Üniversitesi Yayınları. No. 69.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). *İnsan ve insanlar. Sosyal psikolojiye giriş*. İkinci Baskı. Evrim Basım Yayım Dağıtım.
- Kant, I. (1999). *Pratik aklın eleştirisi* [Çev.: Ioanna Kuçuradi, Ülker Gökberk & Füsün Akatlı]. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

- Kapani, M. (1992). *Politika bilimine giriş*. Bilgi Yayınevi.
- Keane, J. (1992). *Medya ve demokrasi* [Çev.: Haluk Şahin]. Ayrıntı Yayınları.
- Kışlalı, AT (2010). *Siyasal sistemler*. İmge Kitabevi. Sayı:4/1, Hangar Marka İletişim ve Reklam Hizmetleri.
- Le Bon, G. (1997). *Kitleler psikolojisi* [Çev.: Selahattin Demirkan]. Hayat Yayınları.
- Locke, J. (2013). *İnsan anlığı üzerine bir deneme* [Çev.: Vehbi Hacıkadiroğlu]. Kabalcı Yayıncılık.
- Machiavelli, N. (1955). *Hükümdar* [Çev.: Yusuf Adil Egeli]. Yıldız Matbaası.
- Mannoni, P. (1992). *Korku* [Çev.: Işın Gürbüz]. İletişim Yayınları.
- Marcuse, H. (1986). *Tek boyutlu insan* [Çev.: Aziz Yardımlı]. İdea Yayınları.
- Marx, K. (2011). *Kapital ekonomi politiğin eleştirisi*. I. Cilt [Çev.: Mehmet Selik & Nail Satlıgan]. Yordam Kitap Basın ve Yayıncılık.
- Maslow, AH (1970). *Motivation and personality*. Harper and Row.
- Meyer, P. (1994). *Hitler İsteseydi...* [Çev.: Ali Dönmez]. Gündoğan Yayınları.
- Milburn, MA (1998). *Sosyal psikolojik açıdan kamuoyu ve siyaset* [Çev.: Ali Dönmez & Veli Duyan]. İmge Yayınevi.
- Montesquieu. (2014). *Kanunların ruhu üzerine* [Çev.: Fehmi Baldaş]. Matsis Matbaa.
- Mutlu, E. (1998). *İletişim sözlüğü*. Üçüncü Basım. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Neumann, NE (1992). *The Contribution of Spiral of Silence Theory to an Understanding of Mass Media,* der. Stanley Rothman, *The Mass Media In Liberal Démocratie Socle Iles*, Paragon House.
- Neumann, NE (1998). *Kamuoyu suskunluk sarmalının keşfi* [Çev.: Murat Özkök]. Birinci Baskı, Dost Kitabevi.
- Nietzsche, F. (2001). *İyinin ve kötünün ötesinde* [Çev.: Ahmet İnam]. Yorum Yayınevi.
- Nietzsche, F. (2011). *Yunan tragedyası üzerine iki konferans*. Say Yayınları, Bütün Yapıtları.
- Peltekoğlu, FB (2012). *Halkla ilişkiler nedir?*. Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Radcliffe Brown, AR (1968). Din ve toplum [Çev.: Ünsal Oskay]. *A. Ü. Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23(4).
- Rousseau, JJ (2006). *Toplum sözleşmesi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Russell, B. (1990). *İktidar* [Çev.: Mete Ergin]. Cem Yayınevi.
- Scheff, Thomas, J. (1994). *Kanlı oç* [Çev.: Mustafa Cemal]. Belge Yayınları.
- Scott, CJ (1995). *Tahakküm ve direniş sanatları* [Çev.: Alev Türker]. Ayrıntı Yayınları.
- Seha LM (1954). Halk efkârı ve yoklanması. *Ankara Üniversitesi. S.B.F. Dergisi*, 3(9).

- Selek, P. (2001). *Maskeler, süvariler, gacılar*. Aykırı Yayıncılık.
- Sennett, R. (2002). *Kamusal insanın çöküşü* [Çev.: Serpil Durak & Abdullah Yılmaz]. Ayrıntı Yayınları.
- Sezer, D. (1972). *Kamu oyu ve dış politika*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No. 339.
- Stanley MH & Thomas CH (1990). Felsefe ve insan doğası [Çev.: Hasan Ünder]. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2).
- Taplamacıoğlu, M. (1969). *Genel sosyoloji*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Tocqueville, A., De. (1962). *Amerika'da demokrasi* [Çev.: Taner Timur]. Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları Siyasi İlimler Serisi.
- Topçuoğlu, H. (1961). *XIX. yüzyıl sosyologlarında hukuk anlayışı*. No: 151. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Touraine, A. (1994). *Modernliğin eleştirisi* [Çev.: Hülya Tufan]. Yapı Kredi Yayınları.
- West, D. (1998). *Kıta Avrupası felsefesine giriş* [Çev.: Ahmet Cevizci]. Paradigma Yayıncılık.
- Yaylagül, L. (2013). *Kitle iletişim kuramları*. Dipnot Yayınları.